

Veel kleintjes maken een groot

Ondanks de wijdverbreide verstedelijking is ‘slechts’ 13 procent van de bodem bebouwd en dus nog altijd 87 procent van Vlaanderen ‘open’. Dat biedt mogelijkheden voor het beleid...

OPINIE

Anna Verhoeve | Elke Vanempten | Valerie Dewaelheyns | Kirsten Bomans

‘Zoek de open ruimte’. Onder die titel verscheen onlangs in het weekblad Knack¹ een bijdrage, waarin à la Renaat Braem gewezen werd op de ‘lelijke’ verstedelijking van België na de Tweede Wereldoorlog die het verschil tussen stad en platteland zienderogen deed vervagen. Ook instanties als de Organisatie voor Europese Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en Eurostat (het statistisch bureau van de Europese Unie) stellen vast dat België - en zeker Vlaanderen - sterk verstedelijkt zijn. Met meer dan 150 inwoners per km² vallen volgens de OESO bijna alle Vlaamse gemeenten onder de noemer ‘stedelijk’. Het meer genuanceerde Eurostat hanteert nog een mengcategorie van stedelijk en landelijk, maar ook hier krijgt Vlaanderen - op zes gemeenten na - een hoofdzakelijk stedelijk stempel. Open ruimte lijkt dan ver zoek.

We willen niet ontkennen dat Vlaanderen inderdaad sterk verstedelijkt en versnipperd is en dat bepaalde openruimte kwaliteiten verloren gaan. Tussen de zo vaak vervloekte lintbebouwing vangen weggebruikers slechts een glimp op van het open landschap. Maar je kunt het ook vanuit een ander perspectief bekijken. Je kunt net zo goed zeggen dat ondanks de wijdverbreide verstedelijking ‘slechts’ 13 procent van de bodem bebouwd en

afgedicht is, en dat dus nog steeds 87 procent van Vlaanderen ‘open’ is. En hoewel het voor onderzoekers en beleidsmakers vaak moeilijk lijkt om deze open ruimten te zien, beginnen de potentiële maatschappelijke relevantie en functie daarvan steeds duidelijker te worden. Voorbeelden zijn privétuinen, weiland voor paarden, stedelijke ruigten, enz. Net deze kleintjes

‘Een groot deel van de sterkte van nevelstad Vlaanderen wordt bepaald door de open ruimte’

kunnen waardevolle tussenruimten zijn, als ontmoetingsplaatsen tussen stad en platteland, tussen bebouwd en open. Ze maken integraal deel uit van de identiteit van nevelstad Vlaanderen. Alleen als we met een kritische en open blik durven kijken naar wat er is, leeft en beweegt, kan aan de open ruimte en leefomgeving een nieuw gezicht worden gegeven.

NEVELSTAD VLAANDEREN

De rijkdom aan open ruimte is groter dan gedacht. Binnen onze onderzoeken vinden we een grote diversiteit en oppervlakte aan open ruimte. Deze diversiteit schuilt in een veelheid aan functies, gebruiken, verstedelijkingsgraden en waarderingen. Recent onderzoek heeft het ruimtelijk belang van

dergelijke minder gekende en vaak ondergewaardeerde open ruimtegebruiken in kaart proberen te brengen. Zo werd aangetoond dat acht procent van de Vlaamse oppervlakte uit tuinen bestaat en dat hobbypaarden zowat één derde van de weilanden begrazen. Als men de vergelijking maakt met beter bekende sectoren zoals bos, dat 11 procent van Vlaanderen beslaat, wordt duidelijk dat vele kleintjes samen wel degelijk een groot maken.

Maar het gaat niet alleen om het nuanceren van landgebruik en hun bijbehorende bestemmingen. Ook nieuwe gebruiken vragen om een ander beeld van open ruimte. Zo zijn niet-agrarische activiteiten in agrarisch-bestemd gebied in een derde

van de gevallen gevestigd in voormalige hoevegebouwen en grotendeels niet vergunbaar binnen het huidige wettelijk kader. Ook landgebruiken en veranderingen die op het eerste gezicht onbelangrijk lijken, vergen dus meer genuanceerde kennis. Kleine versnipperde open ruimten, tuinen in allerlei maten en vormen en andere geprivatiseerde of publieke en semipublieke ruimten vormen samen effectief een groot deel van onze open ruimte. Een creatief gebruik en beheer van deze ‘vergeten’ open ruimte biedt kansen om onze ecologische, economische en sociale welvaart veilig te stellen.

Voor een beleid dat het landschap als uitgangspunt neemt voor een kwalitatief verantwoorde gebiedsontwikkeling,

biedt de kennis van deze diversiteit aan open ruimten heel wat mogelijkheden. Het potentieel zit niet enkel in de oppervlakte of het gebruik van onderschatte vormen van landgebruik of vergeten open ruimten, maar ook in hun structurerend en integrerend vermogen. Een groot deel van de identiteit en sterkte van nevelstad Vlaanderen wordt bepaald door de aanwezigheid van één of andere vorm van open ruimte. De ontmoetingsruimte die ze vormen tussen stad en platteland, met zowel rurale als stedelijke kenmerken, biedt kansen om diverse sociale groepen met elkaar te verbinden, om ook het hart van de stad te laten profiteren van ecologische en creatieve netwerken, om kennis over onze leefomgeving door te geven...

ONTMOETINGSPLAATS

Bevolkingsgroei, klimaatverandering, toenemende verstedelijking en groeiend ecologisch bewustzijn zijn maar enkele van de uitdagingen waar we voor staan en die niet alleen op sociaal maar ook op ruimtelijk vlak veel verandering met zich meebrengen. Als ontmoetingsplaats tussen huidige en toekomstige ruimtegevragen kan open ruimte richting geven aan de totstandko-

ming van een aantrekkelijke en kwalitatieve omgeving waar plaats is voor voedselvoorziening, waterberging, natuurontwikkeling en recreatie voor iedereen. Zo kan open ruimte integraal deel gaan uitmaken van een intelligente, verstedelijkte samenleving en een economisch bloeiende regio. In het Noord-Franse Rijsel bijvoorbeeld heeft men die boodschap alvast goed begrepen met de ontwikkeling van een metropolitane groenstructuur. Het verhogen van de economische aantrekkelijkheid en uitstraling van de regio en het creëren van ontmoetings- en ontspanningsplekken tussen en voor de vele sociale groepen, gingen er hand in hand met het nastreven van ecologische doelstellingen.

In de zoektocht naar kansen voor open ruimte moeten we inzetten op permanente kennisverzameling en op een doorgedreven dialoog tussen beleid, praktijk en onderzoek. Alertheid voor nieuwe fenomenen is onontbeerlijk om de veranderende realiteit te vatten, net zoals een voortdurende evaluatie van bestaande gegevens en de wijze waarop deze verzameld worden. We moeten niet alleen nagaan wat er precies verandert, maar ook waarom iets verandert en wie of wat die verandering veroorzaakt.

Het is deze genuanceerde kennis die een goede basis vormt bij het ontwikkelen van ‘gebiedsgericht gedifferentieerd beleid’, een credo dat toch steeds vaker weerklinkt op verschillende beleidsniveaus.

De kwaliteitsvolle (inzet van) open ruimte vraagt tot slot een blijvende investering in dialoog. Om antwoorden te kunnen vinden op huidige en toekomstige maatschappelijke ruimtegevragen zullen onderzoekers, beleidsmakers en praktijkmensen hun ivoren torens moeten verlaten. Iedereen zal steeds opnieuw moeite moeten doen om met een genuanceerd beeld van de werkelijkheid aan de slag te gaan. Het uitbouwen van een informeel collectief zoals J.o.o.R wekt alvast heel wat enthousiasme. Door het bundelen van onderzoeksresultaten, samenbrengen van nieuwe onderzoeksvragen en overleg over gebruikte methodes, wordt niet alleen het eigen onderzoek versterkt maar wordt ook de kennisdeling met de bredere maatschappij bevorderd. Daar worden dus niet alleen wij beter van, maar hopelijk ook vele anderen.

Voor een beleid dat het landschap als uitgangspunt neemt voor een kwalitatief verantwoorde gebiedsontwikkeling, biedt de kennis van deze diversiteit aan open ruimten heel wat mogelijkheden.

[FOTO: REPORTERS | WIM BEDDEGENOODT'S]

¹ Cattebeke, H. ‘Zoek de open ruimte’, in: Knack extra, De vlucht naar de stad, bijlage bij Knack nr. 7, 15 februari 2012, blz. 6-11.